

Das

Meles meles

De das is de grootste marterachtige van Nederland met een zwaargebouwd en gedrongen lichaam, korte poten en een korte, brede bossige staart. De kop is wit met twee brede zwarte strepen, een zwarte keel en een grote zwarte neus. De bovenzijde is zilvergrijs of leemkleurig, de buik geelwit tot vuilgrijs. Een volwassen das is van neus tot staartpunt maximaal 80 cm lang en hij weegt maximaal 16 kg. Mannetjes zijn in de regel zwaarder dan vrouwtjes.

Dassen leven in een zelfgegraven burcht, die decennia lang in gebruik kan zijn bij opeenvolgende generaties. De burchten worden keer op keer opgeschoond en uitgebreid, waardoor een enorm stelsel van gangen en kamers kan ontstaan.

Leefomgeving

De das leeft in uiteenlopende landschappen. De voedselgebieden liggen op relatief korte afstand van de burcht, die vrijwel altijd is gegraven in zand- of lössbodem in een licht of sterk glooiend landschap. Klei- en veengebieden worden niet bewoond, tenzij er zandlichamen zijn aangebracht. Hoewel burchten vaak in bosjes, holle wegen met begroeiing en houtwallen worden gevonden, is de das niet per definitie gebonden aan beschutting en kunnen burchten zich ook in open gebied bevinden.

Voedsel

Dassen eten zowel plantaardig materiaal zoals maïskolven, bessen, eikels, valfruit, als dierlijk voedsel zoals wormen, kevers, slakken en nestjongen van muizen en konijnen. Koeienvlaaien worden omgedraaid om de daaronder levende dieren te bereiken. In maïspcelen kan de das schade aanrichten door stengels om te duwen om de rijpe kolven te bereiken.



Das.
Foto: Jelger Herder.
Badger.



Areaal

Werd voorheen de Euraziatische das als de enige soort binnen het geslacht *Meles* beschouwd, tegenwoordig worden meerdere soorten onderscheiden. Het areaal van de Europese das reikt in het oosten tot de Wolga en het noorden van de Kaukasus (PIZA ROCA 2014). In Europa ontbreekt hij alleen in het uiterste noorden, de Atlantische eilanden en de eilanden in de Middellandse Zee (ABRAMOV & PUZACHENKO 2013, MITCHELL-JONES ET AL. 1999).



Voorkomen in Nederland

Prehistorie

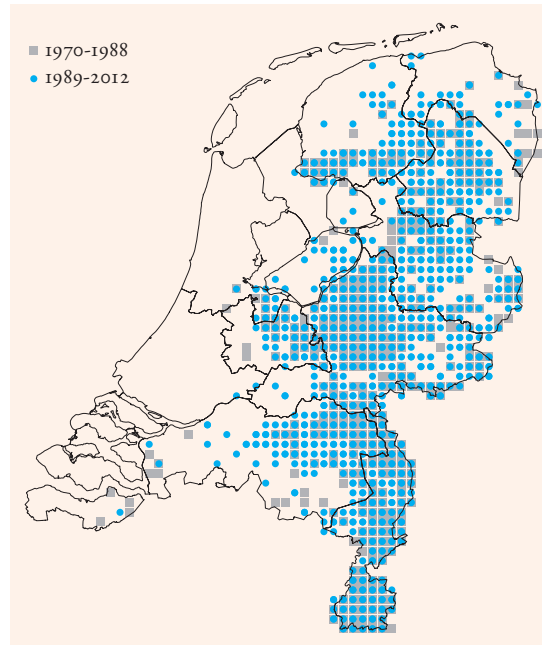
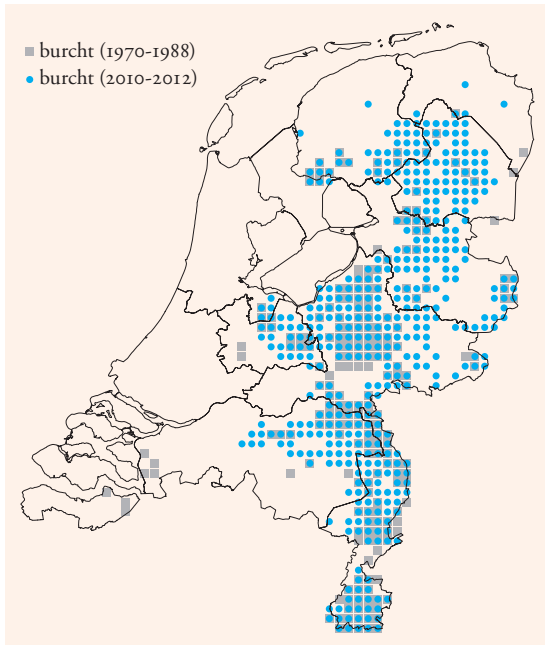
De oudste resten van een das stammen uit het Vroeg-Neolithicum (5800-5500 v.Chr.) en zijn gevonden bij de Hoge Vaart bij Almere (FL) (LAARMAN 2001). Vondsten uit het Midden- en Laat-Neolithicum (Hazendonk bij Molenaarsgraaf ZH), de Bronstijd (Rumpt, Geldermalsen GE) en uit de Romeinse tijd geven aan dat de soort in ieder geval sinds het Neolithicum voortdurend in Nederland aanwezig is geweest.

Historische gegevens tot 1946

Gold de das voor het midden van de negentiende eeuw als een in het hele land vrij algemene soort, sinds die tijd was hij alleen nog vrij algemeen in Gelderland en Noord-Brabant en zeldzaam in Utrecht, Overijssel, Drenthe en Groningen. Van Bemmelen (1864) meldde: 'vermindert daarenboven van jaar tot jaar'. Rond 1900 werd echter aangenomen dat de das wijd verspreid voorkwam op de hogere zandgronden en in het löss-leemgebied in Zuid-Limburg. In de duinen en de zeeklei- en veengebieden was de soort afwezig. Zelfs uit Zeeuws-Vlaanderen en westelijk Noord-Brabant waren dassen bekend (VAN WIJNGAARDEN & VAN DE PEPPEL 1964). Het totale aantal werd in deze periode op meer dan 4000 geschat (WIERTZ & VINK 1986). Het beeld voor het begin van de jaren 1930 was volgens Eykman (1937) echter een stuk somberder: 'Ontbreekt in het grootste deel van ons land. Praktisch komt de das alleen nog voor in Overijssel, de Achterhoek en in Limburg, misschien ook nog in Drenthe en Oost-Brabant'.

Periode 1946-1969

Rond 1960 was de das ten noorden van de grote rivieren nog maar met enkele geïsoleerde burchten aanwezig, behoudens in en rond Montferland (GE), waar nog een negental bewoonde burchten aanwezig was. Ook in Noord-Brabant en Noord- en Midden-Limburg kwamen ver-



◀◀
Kaart 1
 Atlasblokken met min of meer permanent bewoonde burchten in 1970-1988 en 1989-2012. 5x5 km squares with more or less permanently inhabited setts in 1970-1988 and 1989-2012.

◀
Kaart 2
 Atlasblokken met waarnemingen in 1970-1988 en 1989-2012. 5x5 km squares with observations in 1970-1988 and 1989-2012.

spreid nog kleine populaties voor. Alleen in Zuid-Limburg was de das nog redelijk talrijk, maar ook daar nam het aantal snel af (VAN WIJNGAARDEN & VAN DE PEPEL 1964). De verspreiding slonk in de jaren 1960 flink: de das verdween uit grote delen van Noord-Brabant, Friesland, Drenthe en Overijssel. In de boswachterij Staphorst (ov), op de zuidelijke Veluwe, in Montferland, het Land van Maas en Waal, onder Bergen op Zoom (NB), rond Vught (NB), in het Rijk van Nijmegen, langs de Maas en in Zuid-Limburg waren in deze periode nog bewoonde burchten aanwezig. Een nieuwe ontwikkeling was echter de herintroductie van dassen in Gaasterland (FR), boswachterij Staphorst en de Midden-Veluwe (VAN WIJNGAARDEN ET AL. 1971). Het totaal aantal bewoonde burchten werd voor 1970 op ongeveer 1000 geschat met circa 2400 dieren (WIERTZ & VINK 1986).

Periode 1970-1988

In de jaren 1970 bleef de das gestaag achteruitgaan en rond 1980 werd een dieptepunt van circa 700 bewoonde burchten met circa 1500 dieren bereikt (WIERTZ 1992, WIERTZ & VINK 1986). Van de geïsoleerde populaties in Zuidoost-Groningen, het westen van Noord-Brabant en in Zeeuws-Vlaanderen werden sinds de jaren 1970 geen bewoonde burchten meer aangetroffen. Nadien herstelden de overgebleven populaties zich langzaam en vond er ook weer uitbreiding van het areaal plaats.

Periode 1989-2012

In 1990 werd het aantal belopen burchten op rond de 800 geschat, met circa 2200 dieren (WIERTZ 1992). Het herstel van de populatie, dat in de jaren 1980 begon, zette in de jaren 1990 sterk door. Aan het begin van de eenentwintigste eeuw waren er in veel gebieden in Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland (vooral de Veluwe), oostelijk Noord-Brabant en Limburg weer bewoonde dassenburchten te vinden (VAN MOLL 2002). Ook daarna ging de toename van het aantal burchten door, vooral in het zuidoosten van Friesland, Drenthe, de Vechtstreek, Salland, Twente, de

Achterhoek, Utrecht en het midden van Noord-Brabant (kaart 1). Deze toename leidde tot een groter gebied met waarnemingen, ook van zwervende dieren en vaak als verkeersslachtoffer (kaart 2).

In enkele gebieden lijkt de populatie te stabiliseren (Gaasterland, Rijk van Nijmegen, oostelijk Noord-Brabant en Midden-Limburg) of is zelfs sprake van een mogelijke afname (Midden-Veluwe, Zuid-Limburg). Andere regio's in oostelijk Nederland laten nog steeds indrukwekkende groeicijfers zien met elke vijf jaar een toename van bewoonde kilometerhokken met 4-5% (HOLLANDER & LA HAYE 2013).

In een aantal gebieden hebben dassen tevergeefs geprobeerd zich te vestigen, zoals in het Lauwersmeergebied. Daar zijn burchten gegraven, maar deze vestigingspogingen zijn op

▼
 Dassenburcht.
 Foto: Bernadette van Noort.
Badger sett.



niets uitgelopen, meestal doordat de dassen na enige tijd zijn overreden. Omdat die tijdelijk gebruikte burchten de verspreidingskaart een te optimistisch beeld zouden geven, zijn voor de periode 1989-2012 alleen de atlasblokken met permanent bewoonde burchten uit de jaren 2010-2012 op de kaart weergegeven.

Na 2012

Na afsluiting van de atlasperiode (tot en met 2012) zijn nieuwe permanent bewoonde burchten bekend geworden in Oost-Groningen, Flevoland, het Vechtplassengebied en het westen van Noord-Brabant.

Veranderingen en oorzaken

De achteruitgang van de das tot 1960 is het gevolg geweest van enerzijds ingrijpende veranderingen in het agrarisch gebied, zoals ruilverkavelingen, en anderzijds vervolging. Het stoppen van de jacht sinds 1942 en de opkomst van maïsteelt hebben vervolgens bijgedragen aan het herstel. Dankzij uitrasteren van snelwegen en aanleg van dassentunnels en ecoducten is lokaal het aantal verkeersslachtoffers afgenomen.

Herintroductie van dassen in voormalige leefgebieden heeft sinds 1960 een grote bijdrage geleverd aan de herkolonisatie van Nederland. De natuurlijke kolonisatie gaat relatief langzaam met slechts enkele kilometers per jaar vanuit de

bewoonde gebieden. Herintroducties vonden vaak plaats in gebieden op grote afstand van bekende populaties die op natuurlijke wijze nooit zo snel bereikt zouden zijn. Aangezien herintroducties ook zwervende dassen aantrekken, en omdat dassen zich redelijk gemakkelijk aanpassen, is het effect van een herintroductie veelal groot (HOLLANDER & LA HAYE 2013).

Bedreigingen en bescherming

De huidige uitbreiding van de verspreiding gaat sneller dan de uitbreiding van het aantal dassentunnels en rasters, met name in het oosten van het land, waar de das weer in opmars is. In al langer door dassen bewoond gebied zijn de meeste autosnelwegen grotendeels van dassenwerend raster voorzien, maar lokaal vallen nog steeds veel slachtoffers op provinciale wegen (DEKKER & BEKKER 2010). Het verlagen van de verkeerssnelheid in de avonduren kan een effectieve maatregel zijn in gebieden met hoge sterfte. Daarnaast worden nog steeds dassenburchten illegaal verstoord, enerzijds om dassenschade te voorkomen, anderzijds uit vandalisme en uit vrees voor het onbekende wilde dier. Ook worden nog steeds burchten verstoord bij de vossenjacht.

Grootschalige ontgrondingen vormen lokaal een knelpunt, niet omdat burchten verdwijnen (hiervoor worden weer kunstterpen aangelegd), maar omdat foerageergebied verdwijnt: bemeste weilanden op rivierklei veranderen in ruige natuur en zijn daardoor minder aantrekkelijk voor de das.

De vergoeding voor gewasschade in 1996 is vervangen door een gedoogvergoeding voor een belopen burcht, en dat is van groot belang geweest voor de bescherming. De acceptatie van dassen door met name jagers en agrariërs is mede daardoor sterk verbeterd, waarbij vooral vereniging Das & Boom een belangrijke rol heeft gespeeld.

Maurice La Haye & Hans Vink

SUMMARY

Badger *Meles meles*

The badger occurs in the eastern half of the Netherlands. It inhabits a range of habitats in mostly wooded areas as well as more open areas. Badgers require sandy or loess soil for digging setts, and preferably an incline. Population density reached a low point in the 1960s, but recovery has been brisk, with reintroductions being a significant factor. Badger recolonization continues, but road traffic still claims the lives of many animals.

▼
Een dassenfamilie.
Foto: Marijn Heuts.
A badger family.

